

education is becoming a priority for solving socio-economic development of the country, for providing employment and giving equal opportunities for adults to obtain the education that is necessary for complete continuing working activity, personal and professional development throughout their lives. There has been focused on the necessity of development and implementation of electronic information and educational resources. The author has characterized the structure of the open additional pedagogical education system. The trends of the adult additional education development are analyzed.

Key words: *additional pedagogical education, adult education, content.*

Bibliography

1. Maron A.E. Sovremennye tendencii razvitiya poslepdplomnogo obrazovaniya vzroslyh / A.E. Maron, N.K.-K. Hovalyg // Chelovek i obrazovanie. – 2007. – №10-11. – S. 21-28.
2. Zimina O.V., Kirillov A.I. Inzhenernoe obrazovanie v komp'yuterizirovannom obshchestve: Novye orientiry // Problemy teorii i metodiki obuchenija. – 2003. – №7. – S. 68.
3. Zimina O.V. Pechatnye i jelektronnye uchebnye izdaniya v sovremennom vysshem obrazovanii: teorija, metodika, praktika / O.V. Zimina. – M.: Izd-vo MJel, 2003. – 207 s.
4. Bespal'ko V.P. Obrazovanie i obuchenie s uchastiem komp'yuterov (pedagogika tret'ego tysjacheletija) / V.P. Bespal'ko. – M., 2002. – 195 s.
5. Mitina L.M. Stanovlenie i razvitie dopolnitel'nogo obrazovaniya vzroslyh za rubezhom: konceptual'nyj analiz6: diss. ... d-ra ped. nauk. – Volgograd, 2005. – 245 s.
6. Abramjan G.V. Teoreticheskie osnovy professional'nogo stanovlenija pedagoga v informacionnoj srede: diss. ... d-ra ped. nauk / G.V. Abramjan. – SPb., 2001. – 196 s.

УДК 378.016:371.1

Мачача Юлія Миколаївна – аспірант кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
E-mail:machacha2010@mail.ru

СПЕЦКУРСИ З ПРОБЛЕМ РОЗДІЛЬНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Глобальні зміни, що відбулися в Україні протягом останніх років, є реальним підґрунтям подальшого демократичного поступу держави. У цьому процесі важлива роль належить педагогічній освіті, яка готує фахівців до життя й професійної самореалізації в стрімко змінюваних умовах, формує в нового покоління вчителів сучасне мислення, сприяє утвердженню демократичних цінностей.

Одним із основних і найважливіших завдань освітянської галузі є розробка такої моделі педагогічної освіти, яка була б розрахована на підготовку висококваліфікованого вчителя, здатного виявляти високий професіоналізм у нових умовах входження нашої держави до єдиного європейського освітнього простору. Відповідні зміни зафіксовано в державних нормативних документах, у яких наголошується на збереженні й примноженні національних виховних традицій, гуманізації освіти, розвитку творчої особистості.

Проблема ролі й місця спецкурсів у професійній підготовці майбутніх учителів знайшла висвітлення в доробках сучасних українських дослідників, серед яких – Л. Базиль (роль і значення спецкурсів у формуванні літературознавчої компетентності майбутнього вчителя), О. Завражна (про роль спецкурсів у системі фахової підготовки студентів-фізиків), О. Семенов (інтерактивний потенціал спецкурсів у професійній підготовці майбутніх учителів-словесників), Л. Сугак (місце і роль спецкурсів і спецсеминарів у професійній підготовці студентів), Н. Чухим (ґендерна експертиза нормативних курсів, навчальних програм соціально-гуманітарного циклу) та ін.

Вважаємо за доцільне виокремити сучасні наукові дослідження (О. Желіба, Т. Ладиченко, В. Малиновський, О. Салата, Н. Чухим), в яких акцентовано увагу на наявності ґендерних стереотипів у навчальних програмах та інших матеріалах, які використовуються у навчальному процесі закладів вищої освіти, що на нашу думку, є корисним для розгляду досліджуваної нами проблеми роздільного навчання в історії освіти України (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.), яка на сучасному етапі розвитку вітчизняної педагогічної науки і практики не знайшла належного висвітлення. Хоча нами аналізується історико-педагогічний аспект порушеної проблеми, на наше глибоке переконання, цікавими і важливими є і сучасні тенденції її вивчення.

Метою нашого дослідження є обґрунтування і висвітлення мети, завдань, змісту авторського спецкурсу «Проблема роздільного навчання в історії освіти України (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)» [1], впровадження якого сприятиме розширенню знань майбутніх педагогів з наявного історичного досвіду роздільного навчання, дасть змогу передбачити основні тенденції його розвитку в майбутньому.

Передусім зазначимо, що спецкурс – це курс, який вивчають студенти на старших курсах з метою оволодіння вузькоспеціалізованими, новітніми знаннями з певної науки, формування актуальних для певної спеціалізації умінь і навичок [3, с. 201]. Науковець стверджує, що його керівник повинен бути висококваліфікованим фахівцем у певній галузі, мати достатню кількість наукових праць з проблем спецкурсу, який читає, а під час його викладання висвітлювати новітні досягнення і актуальні завдання певної науки, але не лише минуле, а й перспективи її розвитку.

У дослідженні Л. Сугак [2] наголошено на беззаперечній важливості упровадження спецкурсів для студентів. Науковець переконана в тому, щоб стати справжнім професіоналом, студенту необхідно постійно поповнювати систему знань, систему умінь, які забезпечують ефективність професійної діяльності. За нашим переконанням, варто звернути увагу на праці Н. Чухим [4, с. 6], яка займалась дослідженням ґендерної експертизи навчальних

програм і основним завданням яких вважала перевірку дотримання принципу рівноправності статей через адекватне відображення у навчальному матеріалі досвіду як чоловіків, так і жінок, заохочення їхнього рівноправного співробітництва та взаємної поваги.

На нашу думку, програми спецкурсів розробляються і впроваджуються у навчальний процес вищих навчальних закладів з метою поглиблення знань студентів з окремих актуальних проблем й ефективності їх фахової орієнтації. З огляду на вищевказане, ми у своєму дослідженні пропонуємо авторський спецкурс «Проблема роздільного навчання в історії освіти України (друга половина XIX – початок XX ст.)», який розрахований на студентів педагогічних спеціальностей і тих, хто вивчає педагогічні дисципліни.

Зауважимо, що метою авторського спецкурсу [1] є історико-педагогічне відтворення особливостей роздільного навчання в історії (середньої, професійної, вищої) освіти України в другій половині XIX – на початку XX ст.; визначення особливостей організації навчально-виховного процесу в різних типах чоловічих і жіночих навчальних закладів України (друга половина XIX – початок XX ст.); а також формування у студентів цілісної системи знань про роздільне навчання зазначеного періоду.

Важливо підкреслити, що мета спецкурсу буде реалізуватися шляхом розв'язання таких його завдань як: аналіз стану дослідженості проблеми роздільного навчання у педагогічній теорії; визначення специфіки функціонування різних типів чоловічих і жіночих навчальних закладів; аналіз змісту і форми організації навчання жінок і чоловіків у закладах освіти України досліджуваного періоду; виявлення особливостей нормативно-правового забезпечення роздільного навчання у загальноосвітній, професійній і вищій школах України в другій половині XIX – початку XX ст.; аналіз основних напрямів та організаційних форм професійної підготовки вчителів до роботи у чоловічих і жіночих навчальних закладах; теоретичне обґрунтування основних напрямів упровадження раціональних ідей з історії роздільного навчання для подальшого використання у практичній діяльності загальноосвітніх, професійних і вищих навчальних закладів; виховання шанобливого ставлення до творчого доробку минулого, почуття любові та поваги до історії свого краю.

У результаті вивчення спецкурсу майбутні вчителі повинні знати: сутність поняття «роздільне навчання»; основні першоджерела (укази, статuti, циркуляри, розпорядження, праці), їх зміст; типи навчальних закладів вказаного періоду; специфіку організації, змісту, форм і методів навчально-виховного процесу в різних типах навчальних закладів для чоловіків і жінок; фактологічний і науково-теоретичний матеріал.

Нами визначено основні вміння, яких мають набути студенти у результаті вивчення спецкурсу, а саме: застосовувати

основні джерела як базовий матеріал для висвітлення подій і підтвердження теорій; аналізувати теоретичні, організаційно-педагогічні та науково-методичні засади діяльності різних навчальних закладів України в другій половині XIX – початку XX ст.; оцінювати вплив окремих особистостей на хід педагогічного процесу; розрізняти основні типи навчальних закладів, умови та специфіку їх розвитку; виокремлювати сутність проблеми роздільного навчання і бачити шляхи її вирішення на основі принципів гуманізації і демократизації освітнього простору.

Вважаємо за необхідне наголосити, що запропонований нами спецкурс містить теоретичну та практичну частини і передбачає прослуховування лекцій, участь у семінарських заняттях, самостійну роботу, індивідуальні науково-дослідні завдання. На його вивчення відведено 36 год. (1 кредит ECTS), з них 18 год. аудиторні (8 год. лекційних і 10 год. семінарських). Форма підсумкового контролю – залік. Структуру запропонованого авторського спецкурсу зображено нами у таблиці 1.

Таблиця 1

Структура спецкурсу «Проблема роздільного навчання в історії освіти України (друга половина XIX – початок XX ст.)»

№/п	Назва теми	Зміст теми
	<i>Змістовий модуль 1</i> <i>Проблема роздільного навчання в історії освіти України</i>	
1.	Сутність поняття «роздільне навчання»: історико-педагогічний аспект.	Історіографія проблеми роздільного навчання. Науково-термінологічний апарат проблеми. Загальна характеристика роздільного навчання в освітніх закладах України
2.	Зміст та організація роздільного навчання у загальноосвітній школі України у другій половині XIX – на початку XX ст.	Соціально-економічні, суспільно-політичні та культурно-просвітницькі умови становлення середньої освіти. Типи закладів середньої освіти другої половини XIX – початку XX ст., їх відомче підпорядкування, законодавче забезпечення. Теоретико-методологічні та організаційно-педагогічні засади діяльності чоловічих і жіночих середніх закладів освіти. Особливості навчально-виховного процесу у чоловічих і жіночих (гімназіях і прогімназіях). Особливості навчальних планів і програм у жіночих і чоловічих середніх навчальних закладах: спільне і відмінне.
3.	Зміст та організація роздільного навчання у професійній школі України у другій половині	Сутність поняття «професійна освіта», «реміснича освіта». Історичні передумови формування системи професійної освіти на теренах України. Загальна

	XIX – на початку XX ст.	характеристика професійної освіти та особливостей її розвитку в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. Різні підходи до класифікації професійних навчальних закладів для чоловіків і жінок. Основні типи професійних закладів для жінок (аграрні, педагогічні, медичні) та ін. Типи професійних закладів для чоловіків (аграрні, духовні, медичні, військові, морські, технічні та ін.). Навчальні заклади із змішаним навчанням.
4.	Зміст та організація навчання жінок і чоловіків у вищій школі України у другій половині XIX – на початку XX ст.	Реформування вищої школи в Російській імперії в другій половині XIX – на поч. XX ст. Статути 1863 р. і 1884 р. Розширення мережі вищих навчальних закладів. Створення вищих навчальних закладів (університетів) у центрах промислово розвинених регіонів на теренах України (Харків, Київ, Одеса). Діяльність Ніжинського історико-філологічного інституту. Львівський і Чернівецький університети. Проблема допуску жінок до університетів (позиція влади). Вища жіноча освіта, заклади університетського типу (Вищі жіночі курси), педагогічні навчальні заклади.
	Проблема роздільного навчання в умовах гуманізації освітнього процесу.	Поняття гуманізації освітнього процесу. Кадетські заклади освіти і жіночі школи як приклад сучасних інституцій із роздільним навчанням. Переваги і недоліки роздільного навчання. Сучасні підходи до організації роздільного навчання в умовах гуманізації освітнього процесу.

Важливим є те, що з метою розвитку пізнавальної активності й самодіяльності студентів, логічного мислення, спонтанного мовлення, уміння висловлювати й аргументувати власні думки, вивчення нашого спецкурсу передбачає проведення семінарських занять, що містять розгляд теоретичних питань, які розкривають ключові проблеми, заявлені нами у спецкурсі (див. табл.1) та підготовку реферативних тем.

Засоби діагностики успішності навчання студентів нами визначені як: виконання завдань самостійної роботи, індивідуальних науково-дослідницьких проєктів. Індивідуальні завдання передбачають підготовку презентації з обраної теми спецкурсу «Проблема роздільного навчання в історії освіти України (друга половина XIX – початок XX ст.)», тематика яких стосується: змісту, форм і методів жіночої і чоловічої освіти в Україні в другій половині XIX – на початку XX

ст.; соціально-економічних передумов становлення вищої освіти в Україні у другій половині XIX – початку XX ст., державної політики в галузі освіти та її вплив на розвиток професійної освіти та ін. проблем.

У свою чергу, особливу роль варто приділити вивченню та опрацюванню праць відомих вітчизняних педагогів, дореволюційних літературних джерел, архівних матеріалів та ін. Так, у списку рекомендованої літератури (базової і допоміжної) нами запропоновано перелік джерел на електронних і паперових носіях.

Таким чином, проведений аналіз дає підстави для висновків, що спецкурс є одним із видів навчальних занять, який проводять зі студентами старших курсів. Він розрахований на їх активну, творчу навчальну й наукову роботу з метою поглибленого вивчення важливих розділів та тем із профільюючих дисциплін. За нашим переконанням, запропонований нами спецкурс відіграватиме важливу роль у системі підготовки педагогів вищих навчальних закладів. Його вивчення сприятиме розширенню загальнопедагогічного кругозору майбутніх учителів, дасть уявлення про важливіші педагогічні концепції минулого, системи виховання і навчання. Адже проблема роздільного навчання, якій присвячено авторський спецкурс, має незаперечну наукову і практичну цінність.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленого дослідження. Подальшого вивчення потребує: порівняльна характеристика різних типів чоловічих і жіночих закладів освіти, досвід застосування роздільного навчання у сучасних закладах освіти та ін.

Література

1. Мачача Ю.М. Проблема роздільного навчання в історії освіти України (друга половина XIX – початок XX ст.): навчальна програма спецкурсу для підготовки бакалаврів напрямку 0203 – «Гуманітарні науки», спеціальності 6.020303 – Філологія. Українська мова і література / Ю.М. Мачача. – Ніжин: НДУ імені М.Гоголя, 2013 – 12 с.
2. Сугак Л.А. Місце і роль спецкурсів і спецсеминарів у професійній підготовці студентів / Л.А. Сугак [Електронний ресурс]. – Режим доступу 15.03.2014: <http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnuk_13V13_145_149.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М.М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2014. – 456 с. (Серія «Альма-матер»).
4. Чухим Н. Гендерна експертиза нормативних курсів та навчальних програм соціально-гуманітарного циклу / Н. Чухим – К.: Друк. Гід.-зах. залізниці, 2001. – 45 с.

***Мачача Юлія Николаевна** – аспірант кафедри педагогіки Нежинського державного університету імені Николая Гоголя.
E-mail:machacha2010@mail.ru*

**СПЕЦКУРСЫ ПО ПРОБЛЕМАМ РАЗДЕЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ
В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ**

Аннотация. В статье определена роль спецкурсов в системе учебного процесса вуза, направленных на современные требования к подготовке будущих учителей. Представлен авторский спецкурс «Проблема отдельного обучения в истории образования Украины (вторая половина XIX – начало XX века)», обосновано его цели и задачи. Предложенная автором структура спецкурса содержит один модуль, состоящий из пяти тем, которые рассматриваются в ходе его изучения (лекции, семинарские занятия, самостоятельная работа, индивидуальные задания (учебно-исследовательские)).

Ключевые слова: спецкурс, отдельное обучение, профессиональная подготовка, общеобразовательная школа, профессиональная школа, высшая школа.

Machacha Julia – Postgraduate Student of the Pedagogy Department, Nizhyn M.Gogol State University.
E-mail: machacha2010@mail.ru

SPECIAL COURSES ON PROBLEMS OF SEPARATE STUDY IN TRAINING OF FUTURE TEACHERS

Summary. The article defines the role of special training courses in educational process of higher educational system, the aim of which is to train future teachers at modern requirements. We set up an authorial special course «The problem of separate study in the history of education in Ukraine (the second half of the XIXth – early XXth century)», substantiated its goals and objectives. The amount of a special course, which reproduces the features of the development of ideas on the issue of a separate study, contains a thematic module that includes five topics, which cover the content and organization of separate studies at secondary, vocational and higher schools in Ukraine in the second half of the XIXth – early XXth century. It also includes features of humanization of the educational process in those establishments. According to the curriculum 36 hours are given to study this special course, that is 1 credit of ECTS.

In the above-mentioned special course we offer a brief content of topics, which are discussed in the course of its study (lectures, seminars, independent work and individual tasks). Final control is a credit.

An authorial special course is a complex study of trends and features of functioning of separate study in various types of schools in the second half of the XIXth – early XXth century. It is suggested to students of pedagogical specialties, who study pedagogical disciplines.

Key words: special course, separate study, training, secondary school, vocational school, higher school.

Bibliography

1. Machacha Iu.M. Problema rozdilnoho navchannia v istorii osvity Ukrainy (druga polovyna XIX – pochatok XX st.): prohrama spetskursu / Iu.M. Machacha. – Nizhyn: PP Lysenko M.M., 2013 – 28 s.
2. Suhak L.A. Mistse i rol spetskursiv i spetsseminariv u profesiinii pidhotovsti studentiv [Elektronnyi resurs] / L.A. Suhak. Rezhym dostupu 15.03.2014:

3. Fitsula M.M. Pedahohika vyshchoi shkoly: navch. posib. / M.M. Fitsula. – K.: Akademydav, 2014. – 456 s. (Serii «Alma-mater»).

4. Chukhym N. Genderna ekspertyza normatyvnykh kursiv ta navchalnykh program sotsialno-humanitarnoho tsykladu / N.Chukhym – K.: Druk. Pd.-Zakh. zaliznytsi, 2001. – 45 s.

УДК:378.937:792.07:001.891

Мозговий Віктор Леонідович – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант відділу теорії та історії педагогічної майстерності Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

E-mail: viktoriya-72@mail.ru

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РЕЖИСУРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

Регуляторами процесу оновлення педагогічної теорії у більшості варіантів є запити педагогічної практики. Цей факт здебільшого пояснює тематику прикладних досліджень й опосередковано стосується фундаментальних наукових розробок.

Досліджуючи проблему підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії у своїх наукових пошуках ми були орієнтовані у першу чергу на вирішення практичних завдань, із якими стикаються педагоги, а саме: визначення засобів, способів, методів і форм режисури педагогічної дії. Однак проведене детальне методологічне дослідження проблеми актуалізувало питання формування нових теоретичних основ використання зазначених компонентів у налагодженні педагогічної взаємодії між учителями та учасниками навчально-виховного процесу. Це у свою чергу стало передумовою обґрунтування відповідних концептуальних засад підготовки майбутніх учителів до режисури педагогічної дії, орієнтованої на вирішення визначеного завдання.

Актуальність розробки відповідних концепцій і концептуальних засад професійної підготовки вчителів мотивована сучасними підходами щодо реалізації основних напрямів розвитку педагогічної освіти. Як приклад можемо навести роботи І. Зязюна, Л. Лук'янової, О. Отич, Т. Поясок, В. Радкевич, Р. Серьожнікова, Л. Сушенцева, О. Федій, М. Чобітько та ін. Варіативність концепцій і концептуальних засад у вітчизняній педагогічній освіті свідчить про ґрунтовність наукових позицій авторів в аспекті удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів. Саме цей факт переконав нас у доцільності проведення відповідного теоретичного